

Ezek majd szavakon túlmenő tettekben is megpróbálják tovább építeni az ő megkezdett művét és vallani fogják Berzsenyivel és Teleki Pállal együtt a nagy magyar gondolatot, mely nemzetünk fennmaradásának egyetlen záloga :

„Ordítson orkán, jöjön ezer veszély :
Nem félek. A kürt harsogását,
A nyihogó paripák szökését
Bátran vigyázom. Nem sokaság, hanem
Lélek s szabad nép tesz csuda dolgokat.
Ez tette Rómát föld urává,
Ez Marathont s Budavárt híressé“.

Dr. Aldobotyi Nagy Miklós.

A tehetségesek iskolájának tervezete.

Valamely nemzet szellemi és erkölcsi értékei azokban az egyéneken szoktak legszembetűnőbben' és leghatásosabban jelentkezni és kivirágozni, akiket a köznyelv megjelölése szerint tehetségeseknek nevezünk. Ezeknek kisebb vagy nagyobb száma, célszerű vagy kevésbé célszerű kiképzése, a nemzeti élet-folyamat munkaterületén megfelelő vagy kevésbé megfelelő helyre való állítása határozza meg azt a színvonalat, melyet a nemzet szellemi és erkölcsi, társadalmi és gazdasági téren elér s amely egyszersmind legtöbbször politikai súlyának is mértéke.

A tehetséget alkotó értékes tulajdonságoknak ez a nagy jelentősége a nemzeti élet felemelkedése terén teszi érthetővé azt a fokozott figyelmet, amellyel újabban egyesek nemcsak a pedagógusok, hanem a laikusok köréből is a tehetségesek érvényesülésének kérdése felé fordulnak. Sohasem volt ez időszerűbb, mint ma, amikor a faji és nemzeti eszme előretörése egyenesen és szinte kizárólag a faji és nemzeti sajátosságokból akarja kifejtetni az elérendő állami nagyság alapjait. A tehetségesek kiképzésének és sorsának kérdése tehát elsőrendű állami érdek, amely éppen ezért nemcsak a pedagógusokat, hanem a nemzeti élet minden vezető rétegét érinti.

Nemrégiben *Zilahy Lajos*, a kiváló magyar író foglalkozott ezzel a kérdéssel rádió útján a nyilvánosság előtt, hogy az ügy fontosságának felismerését minél közelebb hozza a nagyközönséghez. Törekvése minden elismerést megérdemel. Az a feltevése, hogy a „kitűnőek iskolájának“ követelményét ő veti fel nálunk először, tőle mint a pedagógiai szakirodalmon kívül álló embertől — igazán nem vehető rossz néven.

Nyomában, a *Magyar Szemle* f. é. februári számának lapjain *Baranyai Erzsébet* tárgyalja a kérdést. Mint a pedagógia gyakorlati és elméleti munkása bizonyára ismeri az idevágó törekvéseket a magyar nevelésügyi irodalom előző évtizedeinek történetéből. Annál meglepőbb, hogy meghagyja, sőt megerősíti Zilahyt eredeti hitében s nem vesz magának alkalmat arra, hogy a kiváló íróat az előzményekről felvilágosítsa.

Kijelenti ugyan, hogy Zilahy elgondolása pszichológiai szempontból nem új, amennyiben a tehetségek kiképzésének hangoztatása az egyéni érdek síkján régebbi keletű óhaja a magyar pedagógiának, ugyanakkor azonban leszögezi, hogy a jelzett követelménynek a nemzeti közösség szempontjából való beállítása és hangoztatása mindenestre „Zilahy érdeme marad.“

Senkinek az érdemeit nem akarjuk elvitatni, sőt az sincs szándékunkban, hogy akár a jelzett cikk egyes állításaival, akár Zilahy elgondolásával vitába bocsátkozzunk. Hiszen végeredményben mindketten használni akarnak az ügynek és ez a fontos. Tisztán csak a kérdés előzményeivel kapcsolatos tényeket akarjuk a következőkben megvilágítani, hogy azután ezekhez kössük a gyakorlati megvalósításra irányuló tervezetűnket.

A tehetségesek iskolája — amint erre Zilahy is helyesen utalt — külföldön már néhány évtizede ismert intézmény. Különösen Németország nagyobb városaiban találkozunk vele már a világháború befejezése előtt. Nagyobb hírre tettek szert — bár még csak kísérleti intézményekként szerepeltek — a hamburgi és a berliniek. Az előbbinek létrehozója *Wilhelm Stern*, a gyermeklélektan legkiválóbb német művelője. Az utóbbiaknak megalapítói *Molde*, *Piorkowski* és *Wolf*, akik egy 1918-ban megjelent munkájukban ezeknek a *Begabtschule*-knak nemcsak az elméleti alapjait, hanem a gyakorlati megszervezését is ismertetik.¹

Maga a gondolat nemcsak a németeknél, hanem nálunk is még korábbi keletű. Ma is meglevő legrégebbi nevelésügyi folyóiratunk, a *Magyar Paedagogia* már 1905-től kezdve közöl cikkeket a tehetségesek kiválasztásáról és iskolai neveléséről. Azok közül, akik a világháború előtt és alatt, tehát a jelen század első és második évtizede folyamán foglalkoznak ezzel a kérdéssel, kiemelhetjük *Dóczy*, *Kállai*, *Révész* és *Agárdi* neveit. Már náluk sem kizárólag az egyén szempontja, tehát a lélektani beállítottság az irányadó, hanem ezzel szinte egyenrangú félként ott szerepel ama közérdekű haszon kiemelésének a célzata, amely az egyéni érdekek tekintetbe vételét feltehetőleg az államélet terén is nyomon kísérné. S ugyanez a cél a németeknél a már említett intézetek működésén keresztül a gyakorlati megvalósítás állapotába is jut. Jórészt a világháborús tapasztalatok érlelik meg bennünk, magyarokban a kérdés felszínentartásának szükségességét s ugyanezek bírják rá a németeket a gyakorlati próbálkozásokra.

Az emberek folyamatos pusztulásával együttjáró szellemi értékvesztés a megmaradó szellemi értékek nagyobb megbecsülésére int s kiváltja a tehetségesek különleges kiképzésének óhaját. Gyökerében tehát a nemzet érdeke az, amely bennünket is, a németeket is — cselekvésre sarkal, noha az elmékedések épűgy, mint a gyakorlati megvalósítás mozzanatai a régi individuális életfelfogás hatása alatt még túlságosan előtérbe helyezik az egyéni érdekeket szolgáló pszichológiai beállítottságot. Más szóval: a nemzetet alkotó egyedek érdekei — mint vezető szempont mellett már a közös érdekeket sem tévesztjük szem elől. Ez azonban nem elegendő. S talán nagyrészt épen a kettős érdek arányá-

¹ Die Berliner Begabtschulen, Berlin 1918.

nak ez az elégtelen volta okozza azt, hogy a tehetségesek iskoláinak működése Németországban sem jár a kívánt eredménnyel. Változás akkor áll be, amikor nálunk is, a németeknél is a *nemzeti közösség kizárólagos szemléleti módja* jut érvényre az elmélkedésben, illetve a gyakorlati megvalósítás területén. Ennek a szemléleti módnak az érvényre jutása pedig annál inkább igazságos, mert helyes megoldás mellett mindig magában hordozza az egyes ember érdekeinek kellő méltánylását is, míg fordítva ugyanez nem állítható.

A világháború szerencsétlen befejezése és a bennünket megnyomorító trianoni békeparancs után — nem szólva a rövidéletű kommunista berendezkedésről — a magyarság határozottan a nemzeti irány felé kezdett kanyarodni. Egyesek épügy, mint intézmények kezdtek a szomorú valóság után jövődöbéli kötelességük tudatára ébredni. A fájdalom okozta kábultságot felváltotta a nemzeti újjászületésre irányuló munka láza. A magyarság szellemiségének középponti műhelye, a *Magyar Tud. Akadémia* még 1922-ben pályázatot tűz ki ama kérdés kifejtésére: minő tanulságok vonhatók le a világháború és a forradalmak eseményeiből az újjáteremtendő köznevelés megszervezésére? Erre készíti el néhány éven belül e sorok írója díjnyertes dolgozatát, amelynek okfejtésével és célkitűzéseivel az Akadémia bíráló bizottsága a pályatételben kitűzött problémát elméletileg megoldottnak tekinti s a művet jelentős anyagi támogatás kiutaltatásával hozzásegíti a megjelenéshez.²

A mű alaptétele az, hogy az új nevelésszervezet középpontjában minden eddigi egyéni szempont hátrahagyásával a legmagasabb etikai értelemben felfogott nemzeti közösségnek kell állnia s minden részletkérdésnek ebbe torkolnia, mert ez az a legtökéletesebb nevelésforma, amely a megvalósítás síkján közvetlenül az egyetemes nevelésből folyik s egyrészt a nemzet boldogulását és fejlődését a legnagyobb lendülettel képes előrevinni, másrészt az egyéni értékességet is a legigazságosabban tudja megérdemelt kibontakozáshoz segíteni. Az új értelmi nevelést érintő tanulságok fejtegetése közben jut el a tehetségesek különleges nevelésének szükségességéhez.

Abból a tételből indul ki, hogy lehetővé kell tenni az értelmi nevelésnek egyrészt belső, másrészt külső arányos elosztódását. Az előbbi tisztán didaktikai, az utóbbi nagyrészt szociális feladat s gyakorlatilag azt jelenti, hogy az értelmi nevelés külső megoszlását is arányba kell hozni a nemzettestet alkotó társadalmi osztályok nemzetfenntartó jelentőségével, vagyis — tekintettel arra, hogy agrár-állam vagyunk — főként a földműveléssel foglalkozók zömét kell a magasabb szellemi kiképzés részesévé tenni. A középosztályok társadalmi és anyagi lecsúszása következtében leginkább a kultúra értelmi zászlóvivői fogyatkoztak meg. Ha tehát komolyan vesszük az utódállamokkal szemben anynyiszor hangoztatott kultúrfölényünket, akkor tekintettel kell lenni azokra a kötelességekre is, amelyeket az elv hirdetése ránk ró. Művelődésbeli fölényünk fenntartója háromszor akkora nemzettest volt, mint amennyinek a megcsonkított Magyarország megfelel. Így, ha kultúrfölé-

² A nemzeti közszellem pedagógiája, Pécs 1926. (Bethlen Gábor Irod. R. T. bizom., Budapest.)

nyünk régi épségét teljes egészében meg akarjuk őrizni, akkor ebből az egyetlen szempontból is mindegyikünknek kb. háromszor annyi szellemi értéket kell termelni, mint a békediktátum előtt. Mivel azonban azok közül, akiknek értelmi tevékenységét a sors a kérdéses szellemi folyamat szolgálatába állítja, nem mindenki képes ilyen munkatöbblet terhét elhordozni, világos, hogy a tehetség kérdése a neveléshez való viszonyát tekintve sokszorosán emelkedik jelentőségében.

Ezek után a mű gondolatmenete szösz szerint a következőképen folytatódik.

„E tény felismerése két ellenkező irányból jövő, de egymással a közszellem pedagógiájában összetalálkozó elvnek a felvételét teszi szükségessé. Egyik a *tehetségek kiválasztásának elve*, amely mint kötelesség a közösséget reprezentáló államtól indul ki s halad az egyén felé. A másik, talán még fontosabb, a *tehetség kötelezettségének elve*, amely az egyéntől kiindulva a közösség irányát követi. Az első elv értelmében az államnak különféle szervei útján fel kell fedeznie a tehetségeket s megfelelően kiképezve arra a helyre állítani, ahol a bennük rejlő értékeket a közösségre nézve a leggyümölcsözőbben fejthetik ki. A másik elv mintegy kiegészítője ennek s azt jelenti, hogy a tehetség bármilyen etikailag is értékes megnyilatkozását az egyén nem használhatja fel saját céljaira úgy, mint anyagi javait, de nem is hevertetheti parlagon, hanem köteles azt az egész nemzettest rendelkezésére bocsátani s köteles a nemzeti közszellem kultúrájában részére kijelölt munkahelyet elfoglalni. E kettős elv gyakorlati keresztülvitele nagyon is indokoltá teszi a *tehetségesek különleges nevelésének problémáját*, amely az utolsó évek pedagógiáját különösen a németeknél annyira foglalkoztatja.“³

Ezt irtuk 1923—24-ben. Láthatjuk, hogy egyrészt a tehetségek kiválasztásának, másrészt a tehetségek kötelezettségének elvében minden mást megelőzve a nemzeti közösség szempontja és érdekei foglalják el a középponti helyzetet. Mikor a nemzeti közösség hivatalos formája és szerve, az állam felfedezi a tehetségeket s olyan helyre állítja, ahol azok értékeiket „a közösségre nézve leggyümölcsözőbben fejthetik ki,“ akkor az egyes ember pszichológiai adottságainak, tehát kifejthető legmagasabb egyéni értékeinek méltánylása mellett magának a nemzetnek minél maradéktalanabb szolgálata lebeg szemei előtt. S még nagyobb hangsúlyt nyer ez a törekvése, mikor egyenesen kötelességévé teszi az egyénnek, hogy magasabb szellemi értékeit a nemzeti közösség rendelkezésére bocsássa. Nem hisszük, hogy a nemzeti közösség és az egyéni tehetségek közti kapcsolatot bármilyen más elgondolásban és megfogalmazásban ennél szorosabbra lehetne fűzni.

Sokkal nehezebb kérdés azonban a gyakorlati megvalósítás ténye, vagyis a tehetségesek — ha úgy tetszik „kitűnők“ — iskolájának intézményes megszervezése. Fenti dolgozatunk erre nem is tér ki, mivel ez olyan gyakorlati természetű kérdés, amely mellett egy általános öszszefoglalást nyújtó s elsősorban elméleti jellegű tervezet nem időzhet. Annál inkább helyénvaló és időszerű a vele való foglalkozás külön cikk keretében. Így alábbi fejtegetésünk mintegy további folytatása elvi elgondolásunknak az intézményes megvalósítás síkján.

³ Id. m. 158—159. l.

Előre kell bocsátanunk, hogy a tehetségesek iskolájának életrehívása nem olyan egyszerű, mint amilyennek első pillanatra látszik. Már maga a kérdés *anyagi* oldala is olyan tényező, amely — ha alapos munkát akarunk végezni — jelentős terhet róna az államra és társadalomra. Azzal tisztában kell lennünk, hogy az iskola fenntartója és szellemi irányítója csak az állam lehet, mert ez képviseli töretlenül az egész nemzetet s csak ennek van meg az az egyetemes tekintélye, amely ilyen intézmény erkölcsi súlyát képes volna kifelé is biztosítani. Egyéb közösségi intézmények vagy testületek csak anyagi támogatásaikkal járulnának — sőt kellene is, hogy járuljanak — az iskola felvirágoztatásához, amikor is hozott áldozataik arányában nyernének beleszólást a *nem pedagógiai* természetű ügyekbe. Bizonyára nagy számban volnának hívei annak az ellenvetésnek, hogy ilyen fajta kultúrális cél megvalósítása nyugalmasabb időket kíván s nem a mai zavaros korszakba való, amikor a létkérdést jelentő hadügyi kiadások amúgy is próbára teszik az állam és egyéb közületek, vállalatok teherbíró képességét. Viszont ezzel bátran szembeszegezhető az a felfogás, hogy épen a tehetségesek iskolájának megalkotása olyan különleges feladat, amely jelentőségre nézve nem mérhető össze egyéb kultúrális célokkal, s elsősorban maguk a rendkívüli idők követelnének rendkívüli szellemi erőket, amelyeknek legilletékesebb kitermelője a tehetségesek iskolája lenne.

Ezt a felfogást valljuk mi is. Ha valaha, épen a mai s még inkább az ezután elkövetkezendő gazdasági és politikai viszonyok közt lenne szüksége a nemzeti társadalomnak minél több kiváló szellemiségre, akik az új idők új feladataihoz minden zökkenés nélkül hozzá tudnának nőni. Mennyivel előnyösebb helyzetbe kerülne a nemzet, ha vezető embereinek a kiválasztódását nem volna kénytelen a véletlenre, esetleg az egyéni ügyeskedésre bízni s a magas állások betöltése alkalmával kitenni magát a csalódásnak, hanem mindig előre meghatározott terv szerint abban a biztos tudatban emelhetné intézményei élére az egyént, hogy választása a rendelkezésre állók közül a legméltóbbra esett.

Az anyaginál még többértűnek tartjuk a kérdés szellemi oldalát. Itt van mindjárt a *pszichológiai* nézőpont. A tehetség nem valami pontosan körülhatárolt fogalom, hanem nagyon is viszonylagos szellemi megnyilatkozás. Tapasztalat szerint minél tehetségesebb valaki, annál inkább fenyegeti a lelki harmónia hiányának veszedelme. A tehetség ugyanis, rendszeren egyirányú, vagyis az értelmi vonások közül legtöbbször egy összetartozó csoport emelkedik a többi fölé, mégpedig nem egyszer azoknak a rovására. Ez az ellentét szüli az egyensúly megzavarodását a szellemi tulajdonok közt. Közismert sok tudós naivitása a mindennapi élet kérdéseiben, a művészek érzéketlensége a gazdasági élet legelemibb realitásai iránt, a nagy közigazdászok gondolkodásában az eszményi, önzetlen célok megértésének hiánya stb. Ennek a szellemi díszharmóniának tudható be az a tünet is, hogy az élet nem mindig igazolja az iskola értékelsét. Régi pedagógusok közt szinte már közhely számba megy annak a tapasztalatnak az emlegetése, hogy a végzett tanulók közül a gyakorlatban leginkább a szellemileg közepesek válnak be, míg a jeles tanulók kiemelkedési aránya későbbi pályájukon

jóval alatta marad az általuk képviselt létszámnak. Ugyancsak közismert a tanulók közül a *narratív* típus, amelyik a magyar irodalomban, történelemben, földrajzban kiváló, de a matematikában vagy az idegen nyelvekben gyenge, avagy ennek ellentéte, amely sohase tanul meg folyamatosan előadni, míg a matematikai, mértani tanulmányokban elsőrendű tehetség. A gyakorlati élet szempontjából éppen az ad értelmet a tehetségnek, hogy a szellemi élet egy meghatározott területén kiemelje az egyént s arra képesíti, hogy ezen a területen az átlag embernél jóval nagyobb teljesítményeket produkáljon. Viszont sokszor abban van a tragikuma, hogy a saját területén való eredményes munkálkodásnak olyan elemi feltételei is vannak, amelyek belőle hiányoznak, holott azokkal nálánál jóval alacsonyabb értelmi színvonalon álló emberek is rendelkeznek. A tehetségesek iskolájának éppen az is egyik fontos feladata lenne, hogy ezeket az egyenetlenségeket és aránytalanságokat lehetőleg eltüntesse s az egyén kiváló képességeit úgy művelje, hogy azoknak a jövőbeni élethivatásban való minél eredményesebb kifejtése elől eleve elhárítson minden olyan akadályt, amelyet maga a nagyon is szövevényes egyéni értelem állíthat az útjába.

Másik tényező, amelyre különös tekintettel kell lenni, az egyén *etikai* beállítottsága. Nagyon jól tudjuk, hogy ez teljesen független is lehet az egyén értelmi képességétől. A régi pedagógiának éppen abban rejlett egyik legnagyobb hibája, hogy az erkölcsi magatartás milyenségét teljesen függő viszonyban levőnek gondolta az értelmi képességgel és tudással. Azt tartotta, hogy aki a tudás révén megismerte a jót, az szükségszerűen cselekszi is azt. Az erkölcsi kifogás alá eső magatartást a tudás hiányosságának rovására írta. Ebben a hitben semmit sem tett az erkölcsi ráhatás önálló kifejtése érdekében, hanem egész tevékenysége a tanításban, az ismeretek közlésében merült ki. Az újabb pedagógia felismerte azt a tényt, hogy a pusztán ismeretközlés külön erkölcsi nevelés nélkül elvételi a célt. Ezért még a legreálisabb, sőt a szakirányú tárgyakat is igyekszik a lehetőség határain belül az erkölcsi nevelés eszközéül felhasználni.

Ha ilyen fontos az erkölcsi erők kibontakoztatása az átlag embernél, mennyivel fontosabb a különleges tehetségeknél, akikre rendkívüli hatáskör betöltése vár az állam gépezetében, de akik éppen ezért megfelelő erkölcsi irányítás híján rendkívüli károkat is okozhatnak. Mindenki tudja, hogy vannak értelmileg igen magas fokon álló emberek, akikből teljesen hiányzik a Herbart által annyit emlegetett „erkölcsi jellemzőtlenség”. A hírlapok és magán személyek szenzációt hajhászó értesülései elég sokat szoktak erről beszélni, de a bíróságok tárgyalóterméi is szomorú bizonyosságokat szolgáltatnak rá. A tehetségesek iskolájának megszervezésénél tehát különös figyelemmel kell lennie az erkölcsi követelményekre. Bármilyen kiváló legyen is valaki értelmileg, csak akkor vehető fel, ha előzetes erkölcsi magatartása teljes biztosítékot nyújt arra, hogy megvannak benne, illetőleg kifejlészthetők belőle a legértékesebb emberi jellemvonások és az erkölcsi felelősség csírái. Ezenkívül működésében állandóan munkálандó célként kell az iskola előtt lebegnie később is az említett erkölcsi tulajdonságok tervszerű gondozásának és erősítésének.

Ez az, amit a tehetségesek iskolájának növendékeiről *általános-ságban* kell tudnunk. Szükséges azonban, hogy a nevelésükkel kapcsolatos kérdéseket *közlelebbről* is megvizsgáljuk.

Tekintettel arra, hogy az elemi iskola a művelődésnek minden ember számára egyaránt nélkülözhetetlen alapelemeit adja meg, nincs értelme, hogy ezen a fokon a tehetségesek külön iskolájáról beszéljünk. Hiszen a tehetség jelentkezése rendszerint együtt jár a hivatásérzet felébredésével s az ezzel összefüggő pályaválasztási törekvéssel. A lelki életnek ezek a kifelé ható s az egyént a társadalomba beolvasztani akaró mozzanatai pedig rendszerint később jelentkeznek a gyermek életében, a 12. életév után, esetleg még előrehaladottabb időpontban. Az elemi iskolai oktatás tehát — nem is a saját szervezeti elégtelensége, hanem az egyéni lélek sajátos fejlődési üteme következtében — sokszor nem is hozhatja felszínre a tehetséget, mert annak összetevői még ott szunynyadnak a lélek mélyén. Akárhányszor még a középiskola is korai hely a számára, s nem egy gyenge középiskolai tanulót ismertünk a multban is, akiből későbbi fejlődése folyamán zseniális politikus, tudós vagy művész lett. Az elemi iskola csak kutató és megfigyelő helye lehet a tehetségeknek, hogy a továbbiakban külön is felhívja rájuk a középiskola figyelmét. Fontossága azonban így is kétségtelen a tehetségesek és a nemzet nézőpontjából egyaránt. Ez a legelső hiteles hely, amely alkalmat szolgáltat az előbbieknél arra, hogy a bennük később kibontakozó tehetség előjeleit, irányvonalait, amennyiben már ezen a fokon jelentkeznének, magukból kivetítsék, az iskolának pedig arra, hogy ezeket az előjeleket az irányvonalakat mint érzékeny seismograph felfogja s kívánatra a magasabb oktatási intézmények rendelkezésére bocsássa. Természetes, hogy ennek a mellékesen adódó feladatnak megfelelően az elemi iskolákban is engedélyezni kellene bizonyos változtatási lehetőségeket a tanítás menetében és módszerében.

Teljesen különálló iskolákra *csak a középiskolai fokon* volna szükség. A főiskolai, egyetemi fokon elegendő lenne néhány célszerű változtatás, amely az érvényben levő főiskolai oktatás rendjét alapjaiban nem érintené s csak a tehetségesek egyes csoportjai részére nyújtana különleges lehetőségeket.

Tudnunk kell, hogy minden egyéni képzettség két külön tényezőcsoportból tevődik össze: egy általánosból és egy különlegesebből. Általános a hazai és egyetemes művelődés anyagából kiválogatott ismeretek és ezek által létrehozott képességek köre, amelyre minden művelt embernek szüksége van s amely épen ezért mindenki számára közös. Különleges az ő saját képességeinek megfelelő s jövődöbeli hivatásgyakorlását biztosító tudás- és ismeretkör, amely csak a hasonló képességgel bírók csoportjára nézve közös. Az előbbit röviden *általános műveltségnek*, az utóbbit *szakműveltségnek* nevezzük.

A rendes középiskola és a tehetségesek középiskolája között épen az lenne a különbség, hogy az előbbi kizárólagosan csak az általános műveltség közvetítésére vállalkozik, míg a tehetségesek középiskolájában a tanítás és nevelés középpontjában a szakműveltség minél kiterjedtebb közvetítésének célzata állna. Még a formális képzés munkája, vagyis az

általános gondolkodás, akarat- és jellemnevelés is ezzel a művelődési anyaggal keresne minél szorosabb kapcsolatot. E mellett természetesen az általános művelődés anyagát sem hanyagolná el, mert hiszen a szakember, akármilyen tehetséges is, általános műveltség nélkül kevésbé értékes tagja a társadalomnak.

Kitűnik ebből, hogy a tehetségesek középiskolájában külön tagozatok létesítése válnék szükségessé, amelyek mindegyikének tanulóit az azonos tehetség és azonos cél elérése fűzné egybe. Egy-egy tagozat tagjait, amennyiben nem minden kétséget kizárólag jelentkeznék az egyéni tehetségnek meghatározott irányra, előre kidolgozandó lélektani eljárás útján válogatná ki az iskola. A tagozatok megalkotásánál, illetve egy-egy újabb tehetségnek valamely tagozatba való beosztásánál kettős megítélési alap szerepelne: 1. a ténylegesen mutatkozó szükséglet, amely a nemzeti közösségen belül a legfontosabb élethivatásokat betöltők számarányában tapasztalható, 2. az iskolába felveendők tehetségének leginkább kiütöző irányra. Az első nemzet-társadalmi, a másik egyéni lélektani szempont. Természetes, hogy a felvételnél s a tagozatok későbbi alakulásánál is a két szempont által követelt érdekeket a lehetőség szerint *állandóan össze kellene egymással egyeztetni*. Úgy képzeljük ugyanis, hogy ezek a tagozatok nem is lehetnének változatlanok, mert nem feltétlenül juthatnának el az iskola befejezéséig azzal a számmal, amellyel elindultak. Hiszen akárhány tehetségesként felvett tanulóról kiderülne később, hogy nem is igazi tehetség, vagy — ha eredetileg az is volna — idővel nem bírná az iramot. Ezek tehát el-elmaradoznának az egyes tagozatokból. Egyik tagozatból a másikba való áthelyezés szüksége sem volna ritka, tekintve azt, hogy az egyéni fejlődés folyamata meglepetésekkel is szolgálhat. Viszont egyes fontosabb élethivatások betöltőire a nemzet életének valamilyen sorsdöntő korszakában nagyobb szükség lehet, mint máskor. Ilyenkor tehát különösen az ilyen irányú tehetségesek felkutatása és kiképzése válnék szükségessé s ezeknek a száma növelné a kérdéses hivatással kapcsolatos tagozatok hallgatóinak számát.

Az egyes tagozatok felállítása történhetnék még más alapon is, nevezetesen a *művelődési anyag részeinek*, vagyis a tantárgyak összefüggésének s az általuk kifejtett képzőhatás szempontjából. A tehetség megnyilvánulhat általában a gondolkodás élességében, a feltűnő megfigyelő és ítélő képességben, a képzelőerő intenzitásában, az emlékezés erejében és sokoldalúságában. Ezek részére a művelődési anyag alapul vétele esetén kellene lenni egy általános tagozatnak. E mellett állítanák fel a különleges tagozatokat azok részére, akik egy-egy tanulmányi ágban kimagasló tehetségek. A tárgyak mindkét tagozaton azonosak lennének azzal a különbséggel, hogy az általános tagozaton az egyes tárgyak között abban volna rangfokozat, melyikük alkalmasabb a formális képzés szolgálatára, míg a különleges tagozatokon a csoportban levők tehetségéhez legközelebb eső tanulmányi anyag állna a tanítás középpontjában s e köré sorakoznának vele való kapcsolatuk rendjében a többiek. Pl. a modern idegen nyelvek tagozatában középponti helyet foglalnának el a német, francia, olasz, stb. nyelvek. Ezek mellett tanul-

nák a csoportbeliek többek között a magyar nyelvet és irodalmat, a földrajzot, történelmet, matematikát s a különböző természettudományi tárgyakat is. De magától értetődik, hogy a magyar nyelv és irodalom, a földrajz vagy a történelem közelebb állna hozzájuk, mint a matematika, fizika, vegytan stb. Viszont a természettudományi tagozat hallgatóihoz közelebb állna pl. a földrajz, mint a nyelvi és irodalmi tanulmányok.

Egy-egy ilyen iskolában a növendékek száma — a fent említett változási lehetőségeken belül — szigorúan korlátozott volna, hogy ne tömegekkel, hanem csak kisebb csoportokkal dolgozzék a tanár s mindenben eleget tehessen az egyéni foglalkoztatás igényeinek. A berendezés és felszerelés hasonlíthatatlanul gazdagabb volna, mint a rendes középiskolákban. Többféle szertárra, laboratóriumra, munkateremre volna szükség, s ezek mindegyikét bőkezűen el kellene látni minden olyan anyaggal és eszközzel, amelyre csak a tanulónak a tanítással kapcsolatban felvetődő problémák kivizsgálására és megoldására szükségük lehet. Az egész országban tehát legfeljebb egy-kettőnek a létesítéséről lehetne szó, annál is inkább, mert a tandíj semmiképpen sem haladhatná meg a rendes középiskolákéét. De ez is óriási hasznára válhatnék a nemzeti élet fejlődésének.

A tanári karnak — talán felesleges is hangsúlyozni — olyan emberekből kellene állnia, akik maguk is tehetségesek a saját szakjukban. De legfőbb követelmény volna, hogy szerencsésen egyesüljön bennük a kiváló szakember a pedagógussal. Ez a körülmény szintén megdrágítaná az intézmény fenntartását, mert arra gondolni sem lehetne, hogy a középiskolai tanárság mai anyagi ellátásának és fogyatékos erkölcsi méltánylásának megfelelően kezeljék őket. Ma a helyzet az, hogy a tanári munka a kormányzat értékelésében mögötte áll minden adminisztráló munkának, nem is szólva az igazságszolgáltatás vagy a honvédelem munkásainak megbecsüléséről. Ma a közoktatásügy összes munkásai a közép fokon fizetés és erkölcsi elismerés dolgában 3 kategóriába sorozhatók. Az első csoportban, vagyis a legelőnyösebb helyzetben vannak azok, akik tisztán csak adminisztrálnak, azaz a tanügyi közigazgatás tisztviselői. Másodikban azok, akik nemcsak adminisztrálnak, hanem már tanítanak is, ilyenek az igazgatók. Harmadikban, vagyis a legalsóbban azok, akik csak tanítanak, tehát az összes tanárok. Az első kategória nagyrészt bejut legkésőbb pályája végén — az V. fiz. osztályba, a második kis részben, a harmadik soha. Ez is egyike nálunk a régi rendszer ama maradványainak, amelyeknek az új kor új szelleme előtt mielőbb el kell tűnnie. Mindez még fokozottabban vonatkozik a tehetségesek iskolájának tanári karára.

Ezekben foglalhatjuk össze azokat a főbb irányelveket, amelyeknek az intéző körök előtt — legyen az egy bizottság, vagy maga a kormányzat — szükségszerűen lebegniök kell, ha a tehetségesek iskolájának gondolatával komolyan foglalkoznak. Persze van még nagyon sok részletkérdés, amelyekre érdemes volna kiterjeszkedni. Ezek megbeszélésére azonban akkor is ráérünk, ha az illetékes körök már teljesen megbarátkoztak azzal a gondolattal, hogy ilyen iskola létesítése a nemzeti élet jövő fejlődésének biztosítása érdekében elsőrendű állami feladat.

Dr. Barankay Lajos.